

Pedagoško vodenje in učenci s posebnimi potrebami,

Čatež, 20. 8. 2014

Natalija Vovk Ornik, Karmen Švajger Savič, mag. Sonja Zajc

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Potek delavnice od 14.15 do 15.45

- Uvodni pozdrav - predstavitev in namen delavnice mag. Sonja Zajc
- Integracija/inkluzija, ugotovitve raziskav, Natalija Vovk Ornik
- Predstavitev ZRSS raziskave in ugotovitve, Karmen Švajger Savič
- Pedagoško vodenje in UPP- delo v delavnicah
- Poročanje in zaključki

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Cilji delavnice

- Predstavitev teoretičnih izhodišč in ugotovitev raziskav na področju izvajanja programa za učence s posebnimi potrebami
- Kritično razmišljanje o vplivu nove zakonodaje s področja usmerjanja (2013) na pedagoški proces z vidika izboljšanja inkluzivne prakse
- Vpliv pedagoškega vodenja na delo z učenci s posebnimi potrebami in oblikovanje predlogov za večjo učinkovitost

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Uvodno razmišljanje

Ravnatelj opravlja dvojno vlogo: kot direktor (poslovodna funkcija) je ravnatelj odgovoren za uspešno vodenje šole kot organizacije in kot pedagoški vodja za vodenje sodelavcev.

Ravnateljeva vloga je torej zagotavljanje vseh pogojev, ki učenje omogočajo in ga spodbujajo.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Ravnatelj –zakonodajni vidik

- organizira, načrtuje in vodi delo vrtca oziroma šole,
- pripravlja program razvoja vrtca oziroma šole,
- pripravlja predlog letnega delovnega načrta in je odgovoren za njegovo izvedbo,
- je odgovoren za uresničevanje pravic otrok ter pravic in dolžnosti učencev,
- vodi delo vzgojitelskega, učiteljskega in predavateljskega zbora,
- spodbuja strokovno izobraževanje in izpopolnjevanje strokovnih delavcev,
- prisostvuje pri vzgojno-izobraževalnem delu vzgojiteljev oziroma učiteljev, spremlja njihovo delo in jim svetuje,

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Pedagoško vodenje

Pedagoško vodenje Hopkins (2000) pojmuje kot vodenje poučevanja in učenja, ki ni samo delo z ljudmi, pač pa tudi zagotavljanje pogojev za izvajanje poučevanja in učenja ter uspešno načrtovanje, kamor sodi tudi načrtovanje razvoja sodelavcev. Model pedagoškega vodenja opredeljuje s tremi kategorijami:

- oblikovanje poslanstva šole,
- management pedagoškega procesa,
- spodbujanje pozitivne šolske klime.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Učenci s posebnimi potrebami

- Področje vzgoje in izobraževanja otrok s PP je urejeno z ZUOPP-1 (2011, 2013).
- Implementacija zakonov, dokumentov in s tem tudi inkluzivne politike je v šoli zaupana ravnateljem, šolskim svetovalnim službam, učiteljem in drugim strokovnim delavcem, ki jo v vsakodnevni praksi prevajajo v dejanja v skladu s svojim razumevanjem, vrednotami, stališči in izkušnjami.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

V praksi se kaže

- potreba po dvigu učinkovitosti inkluzije in zvišanje kakovosti dela,
- bolj prožnem sistemu, ki bo omogočal razvijanje in uveljavljanje sposobnosti posameznega otroka,
- .....

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Namesto uvoda – integracija/inkluzija?

Nekaj teoretičnih predpostavk

(Stubbs, 2000, v Lesar, 2009)

SPECIFIČNOST LOČENEGA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEGA SISTEMA

- „čepki, ki se prilagajajo odprtina“
- „specialni učitelji“ in „običajni učitelji“

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

ZNAČILNOST INTEGRIRANEGA ŠOLANJA (pojav v drugi polovici 20. stoletja, Lesar, 2009)

- spremeniti otroka tako, da ga prilagodimo sistemu – „narediti štirikotne čepke okrogle“
- sistem ostaja enak, nespremenjen, otrok se mora prilagoditi, ali pa izpade

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

INKLUZIVNO ŠOLANJE / nanaša se na vse učence, s posebnim poudarkom na marginalizirane in izključene skupine učencev/
prilagodljivost osnovnega sistema šolanja
(Lesar, 2009)

- otroci so raznoliki, vsi se lahko učijo
- med seboj se otroci razlikujejo po zmožnostih, etičnosti, velikosti, starosti, spolu, kulturnem ozadju
- spremeniti je potrebno sistem, da se prilagodi otroku

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Kaj je torej inkluzivno šolanje?

- ✓ nikoli dokončan proces – šole naj bi konstruktivno reagirale na raznolike ovire, s katerimi se tekom šolanja srečujejo njihovi učenci
- ✓ stalnica in vzvod profesionalnega razvoja na individualni in institucionalni ravni

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

INKLUZIJA NA RAVNI ŠOLE

6 raziskav, ki so vsebovale zanesljive dokaze ključne za vprašanje

/KLJUČNE ZNAČILNOSTI)

Kateri so dokazi, da redna šola lahko deluje tako, da omogoči odziv na različnost učencev, s katerim pospešuje udeležnost vseh učencev v kulturo, kurikulum in skupnost šole.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

✓ ŠOLSKA KULTURA (pogosteje znano v šolah, s t.i. „inkluzivno kulturo“):

- ❖ zagotavljanje dodatne pomoči
- ❖ spreminjanje prakse poučevanja
- ❖ medvrstniško sodelovanje
- ❖ sodelovalno učenje
- ❖ sodelovanje šolskega osebja, staršev in širše skupnosti

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

✓ VODENJE IN ODLOČANJE (v Lesar, 2009)

naklonjenost k inkluzivnim vrednotam, slog vodenja in spodbujanje posameznika

❖ ravnateljeva **stališča do heterogenih razredov – najmočnejši napovednik učinkovitega poučevanja v inkluzivnih izobraževalnih okoljih (spodbujanje pedagoškega kadra in konkretna operacionalizacija)** (J. Stanovich, A. Jordan, 1998, 2004)

- ❖ razvijanje mreže šolske pomoči
- ❖ občutek skupnosti ter odgovornosti (sodelovanje med profesionalci in starši)

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Ugotovitve iz raziskave (A. Dyson, 2003/2004, v Lesar 2009)

- izstopa vidik tako imenovane „inkluzivne kulture“, ki predstavlja jasne norme, vrednote in sprejete načine opravljanja vsakodnevnih nalog na šoli.
- prisotnost vodij, ki so izrazito naklonjeni inkluzivnim vrednotam z značilnim slogom vodenja, spodbuja posameznike, da sodelujejo v vodstvenih funkcijah in pri odločanju.
- pripravljenost pedagoškega osebja, da njihovo delo „doseže“ vsakega učenca, visoka stopnja medsebojnega sodelovanja ter pripravljenost nadaljnega (sodelovalnega) učenja.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

KAJ PA V SLOVENIJI?

➤ resen strokovni premislek, in sicer z vidika šolanja na primarni, sekundarni ravni ter družbeni vidik udejanjanja inkluzivnosti

✓ poiskati poti preseganja vplivov dvotirnega sistema šolanja (*predvsem pedagoško prakso in način razmišljanja in reševanja težav učencev*)

✓ temeljno merilo je zagotavljanje ravni znanja – standardov, ki so oblikovani za večinsko populacijo, ne pa tudi socialna vključenost – „prisilni jopič“ (v šoli učence s PP obravnavamo „kot vse druge“)

(v Lesar, 2009, str. 229, 230)

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Število vključenih otrok s posebnimi potrebami v posamezne nivoje vzgoje in izobraževanja (šolsko leto 2012/2013)

/Vir: MIZŠ, SURS/

Vrtec

1,5% delež OPP glede na celotno število vključenih otrok v vrtec

1,2% vključenih OPP v program za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in DSP

0,3% vključenih OPP v prilagojen program za predšolske otroke /RO/

0,07% vključenih OPP v prilagojen program za predšolske otroke v ZVIOPP

Osnovna šola

6,5% delež OPP / glede na vse otroke vključene v OŠ izobraževanje

Srednja šola

3.520 usmerjenih dijakov:

29% NPI, 12,5% SPI, 3,8% SSI, 1,6% Gimnazija, 4,6% PTI, 1,6% MT

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Zavod Republike Slovenije za šolstvo

www.zrss.si

Analiza izvajanja programa »prilagojeno izvajanje z dodatno strokovno pomočjo« za otroke s primanjkljaji na posameznih področjih učenja v osnovni šoli

- Člani projektne skupine: Natalija Vovk Ornik, Mag. Simona Rogelj, Mag. Darinka Ložar, Tomi Deutch
- Osnovni namen analize je bil **vpogled v kvaliteto dela z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja** (PPPU) v osnovni šoli na podlagi mnenj ravnateljev, svetovalnih delavcev ter učiteljev slovenskih osnovnih šol.
  - postopek usmerjanja
  - individualizirani program
  - stališča in usposobljenost učitelja za delo z učenci s PPPU
  - učinkovitost pedagoškega dela
  - težave in pogosta vprašanja ob delu z učenci s PPPU

Zavod Republike Slovenije za šolstvo www.zrss.si

Otroci s PPPU-najštevilnejša skupina otrok s posebnimi potrebami

- Predstavljajo **50% vseh otrok s posebnimi potrebami** osnovnošolske starosti (Opara, 2010)
- Zakon o usmerjanju otrok s PP jih je šele leta 2000 vključil med otroke s posebnimi potrebami-Pravilnik leta 2003-omogoči prilagojeno šolanje
- Šolanje učencev s PPPU še vedno v praksi sproža veliko vprašanj

Zavod Republike Slovenije za šolstvo www.zrss.si

Metodologija

Povabljeni vse slovenske OŠ (450):

- **Ravnatelj** (sodelovalo 164),
- En **svetovalni delavec**-ki največ dela z učenci s PPPU (sodelovalo 218),
- en **predmetni in en razredni učitelj**, ki poučujeta učence s PPPU (sodelovalo 247 od tega 117 razrednih, 130 predmetnih).
- Skupaj **629 strokovnih delavcev**.
- Merski instrument-anketni vprašalniki pripravljeni posebej za namen analize.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo www.zrss.si

Postopek usmerjanja

- Vse tri skupine šolskih strokovnih delavcev vidijo največ težav v dolgotrajnosti in zapletenosti postopka-ali je ZUOPP-1 omilil problem?
- Jasno izražajo potrebo po strokovni podpori pri delu z učenci s PPPU pred in po usmeritvi (šola po ZUOPP-1 dobi strokovno mnenje komisije)

Zavod Republike Slovenije za šolstvo www.zrss.si

Stališča učiteljev

- Vse tri skupine strokovnih delavcev **verjamejo v pozitivno naravnost učiteljev** do učencev s PPPU
- Podobno raziskava (Štemberger, 2013) ugotavlja pri učiteljih pretežno **pozitiven odnos** do inkluzije in pripravljenost za spremembe pri svojem načinu dela
- Vendar dobrih 15 odstotkov svetovalnih delavcev (33 šol!) meni, da ima manj kot pol ali celo redki učitelji pozitivna stališča do teh otrok (zahtevno področje ravnateljevega dela!)

Zavod Republike Slovenije za šolstvo www.zrss.si

Strokovna usposobljenost učiteljev za delo z učenci s PPPU

- Največ ravnateljev meni, da je **primerno strokovno usposobljenih** približno polovica učiteljev
- Petina ravnateljev meni, da so na njihovi šoli le redki učitelji usposobljeni za delo z učenci s PPPU-zaskrbljujoč podatek
- Podobno rezultati raziskave (Štemberger, 2013)-slovenski učitelji ocenjujejo, da imajo malo znanja, oziroma so slabo usposobljeni za inkluzijo

Zavod Republike Slovenije za šolstvo www.zrss.si

Dodatno izobraževanje učiteljev s področja PPPU

- V glavnem ravnatelj usmerjajo učitelje in jim priporočajo določena izobraževanja (odgovori ravnateljev)
- Petina ravnateljev ocenjuje, da so za tovrstna izobraževanja priljubljeni le redki oz. manj kot polovica učiteljev (!)-vsak učitelj uči tudi učence s PPPU!

Učinki usmeritve

- Svetovalni delavci in učitelji opažajo izrazito **pozitivne učinke usmeritve** učencev s PPPU:
  - boljši učni uspeh,
  - napredek na področju obvladovanja strategij za premagovanje primanjkljajev,
  - izboljšanje samopodobe,
  - višjo stopnjo samostojnosti učencev.
- Zelo pozitivno ocenjujejo tudi učinkovitost dodatne strokovne pomoči.

S kom sodelujete, kadar imate vprašanja ali težave pri zagotavljanju pogojev za učenca s PPPU?

SODELOVANJE RAVNATELJEV Z ZUNANJIMI INSTITUCIJAMI	da		ne	
	število ravnateljev	odstotek ravnateljev	število ravnateljev	odstotek ravnateljev
Ministrstvom za izobraževanje, znanost, kulturo in šport	66	40,2	98	59,8
Inšpektoratom za šolstvo	12	7,3	152	92,7
Pristojno občinsko upravo	27	16,5	137	83,5
Sosednjimi šolami	116	70,7	48	29,3
Osnovnimi šolami s prilagojenim programom	137	83,5	27	16,5
Zavodi za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami	109	66,5	55	33,5
Zavodom RS za šolstvo	145	88,4	19	11,6

Na katerih področjih se kot ravnatelj pogosteje srečujete s težavami pri izvrševanju določb v odločbah o usmeritvi učencev s PPPU?

TEŽAVE PRI IZVRŠEVANJU DOLOČB V ODLOČBAH	DA		NE	
	število ravnateljev	odstotek ravnateljev	število ravnateljev	odstotek ravnateljev
Zagotavljanje ustreznega kadra za izvajanje dodatne strokovne pomoči, ki se izvaja kot učna pomoč	84	51,2	80	48,8
Zagotavljanje ustreznega kadra za izvajanje dodatne strokovne pomoči za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj	122	74,4	42	25,6
Zagotavljanje prostora, pripomočkov in opreme	53	32,3	111	67,7
Zagotavljanje predlaganih prilagoditev pri poučevanju in učenju in pri preverjanju in ocenjevanju znanja	62	37,8	102	62,2
Zagotavljanje časovnega roka za pripravo individualiziranega programa za učenca	36	22,0	128	78,0
Zagotavljanje zmanjšane števila otrok v oddelku	68	41,5	96	58,5

Predlogi:

- Odprta vprašanja glede **prilagoditev pri poučevanju in učenju in pri preverjanju in ocenjevanju** bi bilo potrebno reševati v sodelovanju s strokovnjaki posameznih predmetnih področij.
- Z analizo in prikazom primerov dobre prakse bi lahko šole spodbudili k **aktivnemu vključevanju učencev in staršev** v proces podpore in pomoči.
- Oblikovati **učinkovito obliko strokovne podpore** šolskim strokovnim skupinam **ob predpostavki, da je šola aktivna v procesu pomoči** učencu in pri tem vključuje učenca in starše. Strokovna podpora naj bo skupno raziskovanje in iskanje najboljših rešitev in ne »recept« za delo, ki naj ga ponudijo zunanji strokovnjaki.

Literatura

- Analiza vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami v Sloveniji, Pedagoški inštitut, Ljubljana, 2010 / objavljeno gradivo tudi na spletnem portalu MIZKŠ
- Hopkins, D. (2000). Leadership and learning: is there a link? *Managing schools today*
- Lesar, I. (2009). Šola za vse? Ideja inkluzije v šolskih sistemih, Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta, Ljubljana.
- Peček, M., Lesar, I. (2006). Pravičnost slovenske šole: mit ali realnost, Založba Sophia.
- Štemberger, T. (2013). Učiteljeva pripravljenost na inkluzijo. *Didactica Slovenica-Pedagoška obzorja*, 28, 3-4, (str. 3-16).

Navodila za delo v delavnicah - 45 minut

6 skupin, področja razmišljanja:

- postopek usmerjanja in pedagoško vodenje
- individualiziran program in ravnateljevo spremljanje ter usposabljanje učiteljev
- izvajanje svetovalne storitve, izkušnje, predlogi in ravnatelj vpliv na spodbudno učno okolje

